

ویژگی های تعلیم و تربیت اسلام: مسئولیت سنگین خانواده

پدیدآورنده (ها) : حسنی، علی اکبر

فلسفه و کلام :: نشریه درس‌هایی از مکتب اسلام :: مرداد ۱۳۹۱، سال ۳۲ - شماره ۵

از ۴۳ تا ۳۷ آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/۶۶۲۵۲>

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالبینوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [فوائین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

هسته‌های تربیت سنگین خانواده

پس از بیان مسئولیت عظیم پدر و مادر در تربیت و تعلیم فرزندان و نقش حساس محیط خانه، اینک به قسمت دیگری از رفتار پدر و مادر در رابطه با کودک و رهنمودهایی از پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) در چگونگی تربیت فرزندان اشاره می‌شود.

نکته قابل توجه در این رهنمودها آنست که رهنمودهای تربیتی مزبور بسیار دقیق تر و حساب شده تر از آخرین کشفیات روانکاوی و روانشناسی تربیتی است که در قرون اخیر به آن توجه شده است، زیرا می‌دانیم که روانشناسی در حدود یک قرن است که بعنوان یک علم پذیرفته شده است، ولی این روایات از ۱۴ تا ۱۵ قرن پیش از زبان وحی و الهام به ما رسیده است.

کرامت نفس و اثر آن:

در تربیت خانه و خانواده باید مسائل زیادی را مراعات نمود، و در کتب اسلامی و کتب علمی و روانشناسی تربیتی جدید دستورات لازم و مفیدی داده شده است، چون بنای مادرایی و بررسی بر اختصار است و باید به مسائل تربیتی و دیگر نیز اشاره شود، این فصل را به اختصار

در بسیاری از این روایات آمده است که راز و رمز زندگی کودکان و کرامت نفس و عزت

۱. درباره نوجوان نیز امیرمؤمنان (ع) می‌فرماید: «قلب الحدث كالارض الخاليه...» (نهج البلاغه)

صورت از شرویدی اونیز درایمن نخواهی بود))
 "ومن هانت علیه نفسه فلا تامن شره"

احترام به شخصیت کودکان :

پس برای هر مربی و معلم مخصوصاً پدران و مادران که نخستین مربیان انسان هستند لازم است که برای افراد تربیت شونده و فرزندان احترام قائل شوند و با ادب با آنان برخورد کنند تا از آنان نیز انتظار ادب داشته باشند .

چنانکه پیامبر اسلام (ص) فرمود : "اكرموا اولادکم واحسنوا آدابهم" ^۶ ((به فرزندان خویش اکرام کنید و با تربیت و ادب نیکوآنان را پرورش دهید))

امام باقر (ع) نیز می فرماید : ((آنچه که شما دوست دارید مردم به شما بگویند ، شما بنحوی بهتر و پسندیده تر از آن با مردم سخن بگوئید)) ^۷

پیامبر اسلام (ص) بطور کلی می فرماید : ((هرگز احدی از مسلمانان را تحقیر نکنید ، چون کوچک آنان هم در نزد خداوند بزرگ است)) ^۸

حدود آزادیهای کودک :

پس مانده تنها حق تحقیر هیچکس ، حتی فرزندان خود را نداریم ، بلکه باید شخصیت و استقلال آنان را محترم بشماریم در رابطه با همین نکات آموزنده اخلاقی و روانی و تربیتی است که می بینیم در اسلام به نکات بسیار ظریفی توجه شده است که در مکتبهای تربیتی عصر ما و مجامع پیشرفته وجود ندارد ، چون مکتبهای دیگر یاراه افراط و یا تفریط را پیموده و یا آزادی سی حد و حساب و یا خشونت و سختگیری زیاد را در

گذرانده ایم ، ولی از یک نکته بسیار مهم نباید غفلت کرد که بزرگواری و عزت و درس آزادی و شرف را در خانه به کودکان باید یاد بدهیم ، و بر عکس انحراف و زبونی و خفت آنان نیز بیشتر نتیجه رفتار و اعمال و گفتار ما در خانه می باشد . ما باید از نخست کودک را بزرگ منش و با استقلال بار آوریم ، نه حقیر و پست . علی (ع) می فرماید : "من کرمت علیه نفسه هانت علیه شهوته" ^۲ ، " و من شرفت نفسه نزهها عن ذله المطالب" ^۳ :

((کسی که با کرامت است و شخصیت معنوی دارد تمایلات نفسانی و شهوات در نظر او پست و کوچک می گردد))

((آنکس که شرافت نفسانی دارد خود را از ذلت و خواری پیراسته می سازد))

در این زمینه جملاتی از قبیل اینکه چنین کسانی هرگز خود را آلوده به گناه نمی کنند ، یا دنیا و مادیات در نزد آنان حقیر و پست است ، بسیار آمده است ، ولی برعکس اگر روحیه او را حقیر و پست شمردید ، و کودک را چنین بار آوردید هرگز نباید خیر و نیکی از او انتظار داشته باشید .
 "من هانت علیه نفسه فلا ترج خیره" ^۴ :

"کسی که خویشش را خوار و زبون پنداشت ، در آن

- ۲ . سفينة البحار ص ۷۲۶
- ۳ . غرر الحکم ص ۶۶۱ و ۶۷۷
- ۴ . غرر الحکم ص ۷۱۲
- ۵ . بحار جلد ۱۷ ص ۲۱۴
- ۶ . بحار جلد ۲۳ ص ۱۴
- ۷ . وسائل ج ۴ ص ۱۳
- ۸ . مجموعه فرام ج ۱ ص ۳۱

بیش گرفته اند .

«سرزنشهای مداوم و بیش از حد موجب شعله ور

شدن آتش لجاجت می گردد»

به فرزندان تنان شخصیت بدهید و آنان را تشویق کنید ، و در پیش مهمانان یا افراد دیگر آنان را سرزنش و ملامت نکنید ، بلکه برعکس ، عملاً برای او احترام قائل شوید . مثلاً تا آنجا که ممکن است و وضع مالی شما اجازه می دهد در مسأله فرتهای کوتاه و یا طولانی برای او هم بلیط و صدلی مستقل بگیرید ، آنطور که خود در ظروف مستقل غذایی خرید ، برایش کاسه و غذای مستقل مخصوصاً در مهمانی ها تهیه نمائید .

بیهنگام خواب برایش رختخواب جداگانه بپهن کنید و در هنگام احترام دیگران و بلند شدن مهمان در برابر کودک و نوجوان ، شماسعی نکنید تا با کلماتی کودک خود را غیر مستقیم تحقیر کنید و تا سر حد امکان نگذارید که فرزندان تنان با احساس حقارت بار آیند که در سرنوشت و آینده آنسان بسیار موه نراست ، و ممکن است آنان را تا آخر عمر دچار عقده حقارت کند .

بزرگی کجا بیافت کو پست شد

کجانیستی مایه مایه هست شد

فرومایه را از فرومایگی بگردن فتندرشته بندگی
عظمت مقام و آزادی و حریت امام علی (ع)
و امام حسن و امام حسین (ع) علاوه بر جنبه های دیگر معنوی ، بیشتر در اثر تربیت صحیح پیامبر در باره علی (ع) و نیز در باره فرزندان آنان بوده است که این شیوه را علی (ع) و قاطعه زهرا (ع) برای تربیت فرزندان خود ، حتی در تربیت دختران نمونه اش "زینب" و "ام کلثوم" ، نیز

مانیایدیک نکته را فراموش کنیم و آن اینکه بچه ، بچه است و باید بچگی کند ، او هنوز پخته و عاقل و کار دان نشده است ، پس نباید بیش از حد از او توقع داشت که چون بزرگان موه دب بنشیند ، آرام و سربزیر باشد و بازی و شیطنت نکند !

بهمن مناسبت می بینیم امام صادق (ع) می فرماید : «فرزندت را تا هفت سال آزاد بگذارد که بازی کند»^۹

رسول خدا (ص) فرمود : "الولوسید سبع سنین و عبد سبع سنین و وزیر سبع سنین"^{۱۰} . تا هفت سالگی خواستهای کودک را برآور و در واقع او آقا و فرمانده است و تو فرمانبر و پس از هفت سالگی تا چهارده سالگی ، شما فرماندهی او مسئول ، و چون بنده از تو بایداطاعت کند و سپس در هفت سال سوم فرزند بمنزله وزیر و مشاورتوست .

او را در جریان کار قرار بده و از او هم کمک بگیر به او استقلال فکری و شخصیت بده ، زیرا می دانیم که بازی کردن نیازی قطری و غریزی کودک است و پس از گذشت آن دوره ، باید دقت کرد و کنترل نمود ، و حتی در مواردی او را تنبیه و مجازات کرد ، چون می دانیم که همانطوریکه خشونت و ملامت بیش از حد زیانبار است ، آزادی بی حد و حساب نیز مضر و منحرف کننده است .

و بهمن علت هم حضرت علی (ع) می فرماید :
"الافراط فی الملامه یثیر فی ان اللجاج"^{۱۱} :

۹ . کافی جلد ۶ ص ۴۷

۱۰ . مکارم الاخلاق ص ۲۵۵

۱۱ . تحف العقول ص ۸۴

دنیال کرده اند .

آزادی فرزندان وعدم سختگیری والدین در دوران کودکی ، و تعلیم و خواندن و نوشتن و آموزشهای مسائل دینی و مقررات مذهبی است ، و پدر و مادر در این باره مسئولیت دارند و نمیتوانند نسبت به آن بی تفاوت باشند .

امام صادق (ع) می فرماید : «کودک باید هفت سال بازی کند و هفت سال خواندن و نوشتن (سوادآموزی و یا قرآن) بیاموزد ، و هفت

سال هم مقررات زندگی از نظر وظایف شرعی و احکام حلال و حرام را از نظر دینی فراگیرد»^{۱۳}

امام چهارم (ع) درباره حقوق فرزندان می فرماید : «پدر ، در حکومتی که بر فرزندان داری ، مسئول هستی . تا او را مودب با اخلاق پسندیده تربیت کنی و او را بخداوند را نعمائی نمائی»^{۱۴}

پیامبر اسلام (ص) فرمود : «وای به فرزندی که از آخرالزمان از روش ناپسند پدران نشان ، پرسید :

ای رسول خدا (ص) آیا از پدران مشرک آنسان ؟ فرمود : نه ، از پدران مسلمان که به فرزندان خویش چیزی از واجبات و فرائض دینی نمی آموزند ،

و اگر آنان خود بخوانند چیزی بیاموزند ، حتی مانع آن می شوند ، و به چیز کمی از امور مادی دنیا درباره آنان قانع هستند ، من از آنان بیزارم ، و

آنان از من بیزار هستند»^{۱۵}

درباره احترام و شخصیت دادن پیامبر نسبت به حنین علاوه بر روایات زیادی که داریم ، این نکته بسیار مهم که رسول اکرم (ص) همانطوری که از مردان و زنان بزرگ بیعت میگرفت از امام حسن (ع) و امام حسین (ع) نیز برای رسالتش بیعت گرفت ، با آنکه هنوز شش سال آنان نشده بود .

حتی مأمون عباسی این نکته را درباره آنان یادآور می شود که : «ان رسول الله با یسع الحسن والحسین (ع) وهما بنا دون الاست (ست سنین) ولم یباع صبیبا غیرهما»^{۱۲} : «پیامبر (ص) با امام حسن و امام حسین (ع) بیعت گرفت با آنکه شش سال کمتر داشتند و با کودکی جز آنند و بیعت نکرده است»

در روایات اسلامی می بینیم که علی (ع) و امامان معصوم دیگر ، بارها در مقام پاسخگوئی سئوالات مردم ، به امام حسن و امام حسین (ع) فرمود : که پاسخهای سئوالات علمی و دینی مردم را بدهند ، آنان هم در موارد زیادی پاسخ های شایسته به سئوال کنندگان داده اند .

آموزش های لازم :

یکی دیگر از وظایف مهم والدین ، تأمین

۱۲ . بحار جلد ۱۲ ص ۱۱۹

۱۳ . الغلام یلمع سبع سنین ویتعلم الكتاب سبع سنین ویتعلم الحلال والحرام سبع

سنین ، کافی ج ۶ ص ۴۱

۱۴ . واما حق ولدک تتعلم انه منک ومضاف الیک من عاجل الدنیایخیره و شره ، و انک مسئول عمالیتیه به من حسن الادب والدلالة علی ربه والمعونه له علی طاعته .

(تحف العقول ص ۲۶۳)

۱۵ . مستدرک ج ۲ ص ۶۲۵